

A HORVÁT VÁLSÁG

A MÚLT ÉV DECEMBERÉBEN lefolyt jugoszláviai képviselő-választásokról a Magyar Szemle februári számában a jugoszláviai és a világsajtó legtöbb lapjának nyilvánvalóan célzatos híradásaival szemben a tények és a számok megdönt-hetetlen bizonyossága alapján azt írtam, hogy Stojadinović miniszterelnök és kormánya a választásokon csak pyrrhusi győzelmet aratott. A sorok közt — per analogiam — azt is jeleztem, hogy Stojadinović esetleg már a közeljövőben ugyanaz a meglepetés érheti, mint annakidején elődjét, Jevtic volt miniszterelnököt, aki az 1925. évi május 5-1 választásokon 104.241 szavazattal többet és csak 3 mandátummal kevesebbet (303) kapott, mint a legutóbbi választásokon Stojadinović országos jelöltlistája, de azért alig hét héttel a választási diadal után mégis megbukott.

A kormányon belüli palotaforradalmát akkoriban Stojadinović a Jevtic-kormány pénzügyminisztere és négy társa, most pedig Komitee, a választások után menesztett, de kiengesztelésül a szenátus elnökségével kárpótolt belügyminiszter mint spiritus rector, a két mohamedán és a két szlovén miniszterrel, valamint a szerb Cvetković Dragiša népjóléti miniszterrel és jelenlegi miniszterelnökkel együtt robbantották ki.

A kormányválság egészen rendkívüli és a jugoszláviai belpolitikára felette jellemző körülmények között tört ki. A szkupstina február 3-1 gyűlésén befejezték a mandátumok igazolásának vitáját. Az igazoló bizottság nagy kormánypárti többsége az összes mandátumokat igazolta és elvetette az ellenzéki bizottsági tagok jelentését, melyből a jugoszláv választási törvény képtelen rendelkezéseinek némi illusztrálásául a következő adatszerű megállapításokat ismertetem: „Zágráb városát itt négy kormánypárti képviselő képviseli, akik 4000 szavazatot sem kaptak, nem pedig Macek jelöltjei, akik több mint 50.000 szavazatot értek el. Egész járások képviselőit olyanok kerültek be a nemzetgyűlésbe, akik mindössze 14 (!) szavazatot kaptak, és nem azok, akikre tíz meg tízezer szavaztak le ugyanazokban a járásokban. Nem kevesebb mint 91 horvát jelölt kapott abszolút többséget, de csak 47 jutott mandátumhoz.“

Az igazoló bizottság jelentése és az ellenzék különvéleménye körüli vita során felszólalt Kujundzić közoktatásügyi miniszter is, aki beszédében a horvát kérdéssel kapcsolatban a többi között kijelen-

tette, hogy „Boszniában és Hercegovinában nem a kupineci — Kupinec Macek lakóhelye —, hanem a szaloniki és kajmakcsalini szellem — vagyis a nagyszerb irányzat — fog érvényesülni.“ Ezt a nyilatkozatot használták fel ürügyül a kormányválság felidézésére. A szkupstina ülése után este nyolc órakor a kormány tagjai még folyó-ügyekről tanácskoztak, éjfélkor pedig öt miniszter Stojadinovic miniszterelnöknek levelet küldött és abban a következő indokolással jelentette be lemondását: „A szkupstina mai vitájában, főleg Kujundzié közoktatásügyi miniszter beszéde során megállapítást nyert, hogy a horvátokkal való megegyezés kérdésében a kormány felfogása nem egységes. Mi azonban kötelességünknek tartjuk nemcsak a választások előtt ebben a kérdésben tett ígéretünknel fogva, hanem igen fontos állami érdekből is, hogy a végleges megegyezés a horvátokkal mielőbb előkészíttessék és megvalósíttassék. Nézetünk szerint a kormány jelenlegi összetétele akadályozza e fontos kérdés megoldásának és ezért tisztelettel bejelentjük lemondásunkat az ön kormányában betöltött állásról.“ Ezt a levelet a két muzulmán miniszteren, Spahón és Kulenovicon, valamint a két szlovén miniszteren, Kreken és Snojon kívül a szerb Cvetkovic Dragica is aláírta, aki összes eddigi beszédeiben az integrális jugoszlavizmus szószólója, tehát a vitán felül álló „egységes állam“ mellett az „egységes nemzet“ fikciójának is buzgó és meggyőződéses hirdetője volt, most pedig a szerbiai egyesült ellenzék példáját követve, egyszerre elismerte nemcsak a horvát kérdésnek az államra egyenesen sorsdöntő fontosságát, hanem a horvátság külön nemzeti egyéniségét is.

Mivel a két mohamedán és a két szlovén miniszter kiválásával megrendült a kormány létalapja, mely a „jugoszláv radikális egység“ pártjában és a kormány összetételében egyaránt a szerbek, szlovének és muzulmánok összefogását és munkaközösségét jelentette, Stojadinovic február 4-én benyújtotta a kormány lemondását a régenstanácsnak, mely azt elfogadta és még aznap Cvetkovic DragiSa v. népjóléti minisztert bízta meg a kormány megalakításával. Cvetkovic előterjesztésére Pál régensherceg már február 5-én kinevezte az új kormányt, melynek 14 szak- és 4 tárcanélküli minisztere, 11 új és 7 régi tagja van.

Stojadinovic váratlan és pucsszerűen előkészített bukása a külföldön is a legnagyobb politikai szenzáció erejével hatott, mert alig 10 nappal Ciano bélyei és belgrádi látogatása és csak két nappal Gafencu román külügyminiszter belgrádi megbeszélései után következett be.

Stojadinovic bukását jórészt nyilván a horvát kérdésben tanúsított túlmerev magatartása idézte elő, mely a többi közt abban is jelentkezett, hogy a múlt év december 8-iki ljubljanoi választási nagygyűlésen az erős kéz politikájával fenyegette meg a horvátokat, ha nem érnék be a szélesebbkörű önkormányzattal, a választások után pedig az ellenzékre szavazó köztisztviselőket felfüggesztette és fegyelmi eljárás nélkül a szolgálatból elbocsátotta. Hogy milyen mérvű volt a politikai ellenfelek hatósági sanyargatása és üldözése, az kitűnik Cvetkovic miniszterelnöknek és belügyminiszternek a szenátus március

23-iki ülésén tett bejelentéséből is, mely szerint a régenstanácsnak nem kevesebb mint 170.000 kihágási ügy közkegyelmi úton való elintézését javasolta. Ezeket a túlnyomóan politikai természetű „kihágásokat“ főleg a választások alatt és aztán a február 5-ig terjedő időben követték el több mint 50.000 esetben a horvátlakta Száva-bánság területén.

Másrészt azonban kétségtelen az is, hogy — a horvát kérdéstől eltekintve — a bel- és külpolitikai téren egyaránt nagysikerű államférfiú elejtését bizonyos külföldi befolyásokon kívül az európai politika egyre aggasztóbb fejleményei és a revíziós lehetőségeket előmozdító fordulatai is sietteték, melyek a horvátokkal való megegyezést s ezzel az ország erejét és akcióképességét nagy mértékben bénító belviszálynak legalább ideiglenes megszüntetését a jugoszláv politika legsürgősebben megoldandó és minden egyéb kérdésnél fontosabb feladatává tették. E parancsoló szükségesség helyes felismerése bizonyára döntő hatással volt arra, hogy a jugoszláv radikális közösség, vagyis a kormánypárt, mely Stojadinovicot különösen a mandátumosztogatás idején Újvidéken mint vezért, „vodját“ ünnepelte és nevét is tőle kapta, úgyszólván egyik napról a másikra, másutt sem egészen szokatlan pálfördulással, az új csillag felé fordult és a hatalom új birtokosát a legkészségesebb támogatásáról biztosította.

A kormány és pártja közötti viszony tisztázása után Cvetkovic miniszterelnök a szkupstina február 16-iki ülésén történt bemutatkozáskor ismertette a kormány munkaprogramját, melynek lényege belpolitikai vonatkozásban röviden a következő: A királyi kormány különleges küldetéssel jött. Eltökélt szándéka, hogy az ország politikai helyzetét rendezze... Az ország legfontosabb belpolitikai ügyének a horvát kérdés halaszthatatlan megoldását tekinti, melynél azonban mellőzni fogja a múlt rossznak bizonyult módszereit. A horvát kérdés megoldásához teljesen új irányra van szükség!...

Ezt az új irányt jelezte a többi közt Cvetkovié miniszterelnöknek február 14-én az összes minisztériumokhoz intézett rendelete, melynek értelmében mindazokat a köztisztviselőket, akiket a szolgálatból elbocsátottak, mert Macek listájára szavaztak, állami vagy önkormányzati, tehát bánsági, városi vagy községi állásukba 8 napon belül vissza kell helyezni. De jelezte a beígért új irányt az előzetes cenzúrának tetemesen enyhébb kezelése is, amit a horvát lapok a bukott miniszterelnök és kormányzata elleni támadásokra siettek kihasználni s egyúttal arra, hogy hivatalos adatok alapján részletes kimutatásokban feltüntessék azt a rendkívül mostoha elbánást, melyben a horvátokat a közszolgálati állások betöltésénél, valamint gazdasági, pénzügyi, sőt kulturális téren is részesítették. Tájékoztatásul ezekből a kimutatásokból az alábbi valóban tanulságos és a horvátok elégedetlenségét számokkal magyarázó szemelvényeket közlöm.

Az „Obzor“ február 15-i száma az 1937. évi statisztikai adatok alapján megállapítja, hogy a köztisztviselői állások betöltésénél egészen rendkívüli mértékben mellőzték a horvátokat. Így például a külügyminisztériumban 7 segédminiszter és osztályfőnök közül 6 volt szerb és csak 1 horvát; 104 tisztviselő közül 83 szerb, 13 horvát; 22 követ közül 20 szerb és 2 horvát; 13 főkonzul közül 11 szerb és 2 horvát.

A belügyminisztériumban 9 osztályfőnök közül szerb volt 5, horvát pedig i; 31 felügyelő és tanácsos közül 22 szerb, 5 horvát; 22 titkár és gyakornok közül 16 szerb, 4 horvát.

A pénzügyminisztériumban 9 osztályfőnök közül 7 szerb, 2 horvát; 65 tanácsos közül 56 szerb, 5 horvát; 103 titkár, segédtitkár és gyakornok közül 87 szerb, 8 horvát és 8 egyéb; 10 pénzügyigazgató közül 7 szerb, 1 horvát; 303 titkár, segédtitkár és gyakornok közül 182 szerb, 68 horvát.

Az igazságügyminisztériumban 45 tanácsos, titkár közül 36 szerb, 5 horvát; 1314 bírósági joggyakornok közül 958 szerb, 152 horvát.

A kereskedelmi és iparügyi minisztériumban 27 főtisztviselő közül 21 szerb, 3 horvát; a közlekedésügyi minisztérium 30 főtisztviselője közül 25 szerb, 4 horvát; a posta- és távírdaminisztériumban 46 főtisztviselő közül 41 szerb, 3 horvát; a földművelésügyi minisztérium 29 főtisztviselője közül 23 szerb, 3 horvát; az erdő-bányászati minisztérium 90 főtisztviselője közül 76 szerb, 3 horvát; a közoktatásügyi minisztérium 41 főtisztviselője közül 34 szerb, 5 horvát; a szociálpolitikai minisztérium 21 főtisztviselője közül 18 szerb, 2 horvát; az építésügyi minisztérium 121 fő- és segéd tisztviselője közül 103 szerb, 12 horvát; a testnevelésügyi minisztérium 4 főnöke között nincs egyetlen horvát sem.

Ugyanezt az aránytalanságot tünteti fel a horvátság rovására az „Obzor“ február 16., 18. és 19-i kimutatása szerint az állami vagy állami ellenőrzés és irányítás alatt álló pénzügyintézetek személyzete és az általuk nyújtott hitelek összege is. A Nemzeti Bank igazgatóválasztmányának 5 tagja közül 4 szerb, 1 horvát; az igazgatóság 23 tagja közül 18 szerb, 2 horvát; a főnökség 13 tagja közül 12 szerb, 1 szlovén; 18 osztályfőnök közül 16 szerb, 1 horvát. Belgrad 1937-ben a Nemzeti Banktól 218 millió, Zágráb ellenben csak 15 millió dinár lombardkölcsönt kapott. Amíg például 1928-ban a Nemzeti Bank 2865 szerbiai cégnek nyújtott hitelt, addig a báni Horvátországban csak 175 céget részesített hitelben.

A postatakarékpénztár 7 tagú felügyelőbizottságának nincs horvát tagja, sőt a fiókgazdátok között sincs. Ez az intézet 1937-ben összesen 1535 millió dinárnyi hitelt folyósított, amiből a zágrábi kerületnek alig 1% jutott.

Az Állami Jelzálogbank igazgatóságának 7 tagja közül 6 szerb, 1 horvát, felügyelőbizottságának pedig mind az 5 tagja szerb. Tisztviselői személyzetének kb. 800 főnyi létszámából 700-nál több a szerbek és csupán 40 a horvátok száma. A bank 1934-ben az egész ország területén 2071 millió dinár jelzálog- és 950 millió dinár községi kölcsönt folyósított, amiből a Száva-bánságnak, vagyis a horvátok főtelepülési területének mindössze 130 millió jelzálog- és 42 millió dinár községi kölcsönt, tehát a kihelyezett összegeknek csupán 6%-a, illetve 4%-a jutott, holott a lakosság számarányához mért arányos elosztás mellett legalább 400, illetve 184 millió dinárnyi kölcsönt kellett volna kapnia.

A Szabadalmazott Agrárbank igazgatóságának 14 tagja közül 12 szerb, 1 horvát, felügyelőbizottságának 7 tagja közül pedig 6 szerb és 1 horvát. Tisztviselője volt 1937-ben 353, köztük 297 szerb, 15 horvát. A kihitelezésnél ugyanazt a szerb területeknek kedvező politikát követi, mint a Nemzeti Bank. Az 1937 április 17-i jelentés szerint Szerbia-Montenegrónak 544 millió, Horvát-Szlavonországnak és Dalmáciának viszont csak 146,900.000 dinár, a szerbiai szövetkezeteknek 190 millió, a horvátországiaknak ellenben csupán 41 millió dinár kölcsönt nyújtott.

De nemcsak a hitelpolitikánál, hanem az állami beruházásoknál is Horvátország hátrányára és súlyos anyagi megkárosításával történnek az egyes intézkedések. Az építésügyi minisztérium hivatalos kimutatása szerint az 1925-től 1934-ig terjedő évtizedben Szerbia utak, hidak, középületek és egyéb technikai munkálatokra 1753 millió, Horvátország pedig 250 millió dinár állami pénzt kapott. Ugyanezen idő alatt Szerbiában 399, Horvát-Szlavonországnak viszont csak 13 kilo-

méternyi új utat építettek állami pénzen. A jelzett évtizedben az építésügyi minisztérium középületekre Szerbiában 582 millió dinárt, vagyis a rendelkezésére bocsátott egész összeg 73%-át, Horvátországban és Dalmáciában viszont csupán 89 millió dinárt költött. Az 1935 és 1936 esztendőre a 9 bánság és a Belgrád-városi kerület középítkezésekre 355,700.000 dinár állami segílyt kapott, melyből a szávai bánságnak nem egészen 26 millió (7.2%), Belgrádnak ellenben több mint 53 millió dinár (15%) jutott. E két év alatt 93 új állami közutat építettek. Ebből a szávai bánságban egyetlen kilométernyi út sem épült az állam számlájára, a tengermelléki bánságban (Dalmáciában) is csupán fél kilométernyi új út. A két év folyamán az egész országban 52 millió dinárt fordítottak új állami épületek építésére, ebből Belgrádban 37, a Száva-bánságban pedig csupán 2 milliót.

A vasútépítésnél sem más a helyzet. A statisztikai adatok szerint 1920-tól 1935-ig az egész országban 3.377,000.000 dinárt fordítottak vasútépítésekre. Ebből Szerbiában 2.852,000.000, Horvátországban és Dalmáciában 229 millió és — hogy az elszakított Délvidék mostoha kezelését e téren is szemléltessük: a Vajdaságban mindössze 85 millió dinárt.

Igen nagy mértékben mutatkozik az egyenlőtlen elbánás az adóztatás terén is. A szerblakta területek legnagyobb részében még most sincs kataszter a megművelt területekről. Letica Dusán, a Stojadinović-kormány volt pénzügyminiszterének megállapítása szerint 1936-ig csak 2 millió hektárnyi földről készítették el a katasztert, 8 milliónyi hektárnyi földről pedig még mindig nem készültek el a felvételek. Ennek egyik következménye az volt, hogy a 650 millió dinámi földadó nagyobbik felét az ú. n. Vojvodina fizette s hogy ezen a címen a horvát-szlavon területnek is aránytalanul nagy terhet kellett viselnie. Egyenes adó címen 1936-ban a fejenkénti adóteher Horvátországban 199 dinárt, a Vojvodinában 299 dinárt, Szlovéniában 240, Szerbiában és Montenegróban 112, Bosznia és Hercegovinában 66 és Dalmáciában 61 dinárt tett ki. A drinai bánság szerb részén az 1935 és 1936 évre 14%-kal több adót fizettek, mint ugyanennek a bánságnak a szerb területén. 1935-ben a dunai bánság vajdasági része a kivetett adónak 104%-át fizette be, a szerbiai része pedig csak 61%-át. A Száva-bánság minden egyes lakosára illeték címen 141 dinár, fogyasztási adó címen 66 dinár esett, amivel szemben az egész államban a személyenkénti ilyen adóteher csak 70, illetve 56 dinárt tett ki.

A horvát érdekek a mostoha kezelés és az egyenlőtlen elbánás következtében kulturális téren is sérelmet szenvednek. Így pl. a már több mint 100 esztendeje fennálló zágrábi állami zeneakadémia (Drzavna Muziöka Akademija) még mindig nem kapta meg a főiskolai jelleget, noha egészen a múlt esztendőig az egyedüli ilyen intézet volt az egész országban. Ezzel szemben a Stojadinović-kormány által a múlt esztendőben Belgrádban létesített zeneiskolának azonnal megadták a főiskolai jelleget. A Zágrábban immár 55 esztendeje működő állami ipariskolának (Drzavna Obrtna Skola) is még mindig csak középiskolai rangja van, míg a Belgrádban a múlt év során létesült ipariskola azonnal megkapta a felsőbb középiskola jellegét. A Zágrábban

már 35 esztendeje működő Szépművészeti Akadémia még MeStrovic Iván, a világhírű szobrászművész közbenjárására sem tudta az őt mindenképpen megillető főiskolai rangot és jelleget a belgrádi kormánynál kieszközölni, míg ezzel szemben a Stojadinovic-kormány által Belgrádban alapított Szépművészeti Akadémia már az alapításakor, tehát még mielőtt helyiségei, tanárai és hallgatói lettek volna, megkapta a főiskolai címet és rangot. („Obzor“ 1939 március 2.)

A felsorolt különböző statisztikai adatok tömegéből még azok is, akik nem ismerik közelebbről Jugoszlávia belpolitikai viszonyait, tisztán láthatják azt, hogy a 20 év óta elintézetlen és az állami élet megszilárdulását mindinkább hátráltató horvát kérdésnek nemcsak állam- és közjogi, hanem semmivel sem kisebb jelentőségű gazdasági oldala is van. Aki figyelmesen olvassa ezeket a számokat, az bizonyára el tudja képzelni, hogy az utóbbi években némileg megenyhült viszonyok ellenére is milyen elbánásban volt és van részük a Cvetkovic kormány-nyilatkozatában egyébként meg sem említett 2.6 millió főnyi (18.5%) nemzeti kisebbségeknek, köztük természetesen a magyar kisebbségnek is, gazdasági, pénzügyi, kulturális és politikai téren egyaránt, ha Belgrád a horvát tesvérnépet immár két évtized óta ilyen mostohán kezeli! Itt tehát nem csupán a nagy horvát tömegek részére többé-kevésbé elvont történelmi jogok és a jugoszláv állam megalakulásáig soha nem vitatott államjogi követelések érvényesítéséről, hanem a nép, a nemzeti társadalom és az egyének létfenntartási szükségleteinek biztosításáról van szó. A horvátok nem utolsó sorban azért is fordultak Stojadinović ellen, mert nem váltotta be az egyenjogúságra vonatkozó ígéreteit sem pénzügyi, gazdasági és kulturális téren, sem az állami igazgatás ágazataiban; most pedig azért vonultatták fel lapjaikban az ellenük anyagiakban elkövetett súlyos igazságtalanságokról tanúskodó statisztikai adatokat, hogy Cvetkovicot rávegyék a feltárt visszasságok sürgős megszüntetésére és a sérelmezett rengeteg igazságtalanságnak egyszerű kormányzati vagyis rövid úton való jóvátételére, mintegy alkalmas előfeltételül a később politikai és közjogi vonatkozásban is megköthető horvát-szerb egyezménynek.

A Cvetkovic-kormány bemutatkozása után a szkupstinában, majd a szenátusban lefolyt költségvetési vita során természetesen sok szó esett a horvát kérdéstről is, melynek mielőbbi megoldását most már pártkülönbőség nélkül múlhatatlanul szükségesnek tartották a horvát-ság történelmi múltjának figyelembevételével és külön nemzeti egyéniségének nyílt elismerése alapján, amire eddig a jugoszláv parlamentben még nem volt példa.

Ezt az igen jelentős változást kétségtelenül bizonyos külpolitikai események idézték elő, amint ezt egészen feltűnő módon a hadügyi költségvetésnek vita nélküli elfogadása a képviselőházban és a szenátus magatartása is mutatja, mely március 23-án, alig kétnapi tárgylagos vita után megszavazta az 1939/40. évi költségvetést és az ezt kiegészítő összes kormányjavaslatokat. A kormánypárt nevében előterjesztett indítvány indokolása szerint egyrészt a veszélyes külpolitikai helyzetre voltak tekintettel, másrészt pedig a súlyos belpolitikai kérdések méltányos megoldását óhajtották siettetni.

A külpolitikai helyzet rendkívüli súlyossága döntő kihatással volt azokra a tárgyalásokra is, melyeket Cvetkovit miniszterelnök négy zágrábi látogatása során április 2. és 27. között Macekkel folytatott és amelyek április 27-én az akkor kiadott szűkszavú jelentés szerint „a nyilvánossággal a legrövidebb időn belül közlendő“ megegyezésre -vezettek. A megbeszélések a kölcsönös megértés és engedékenység jegyében folytak le, ami különösen Maeknél felette meglepő, hisz azelőtt váltig a föderációt és a horvát kérdésnek a szerbiai egyesült ellenzékkel kötött megegyezés szerinti megoldását mint a horvát követelések minimumát emlegette. Hogy Macek nagy és lényegbevágó engedményeket tett a megbeszélések során s hogy az erre vonatkozó hajlandóság már korábban, tehát még jóval az érdelemes tárgyalások megkezdése előtt érelődött meg benne, azt a hozzá közel álló horvát lapok szépítő és kertelő cikkeiből lehet megállapítani. Így például az „Obzor“ már február 25-én azt írta, hogy „Macek ugyan nem vetette el a Földműves Demokrata Koalíció és a szerbiai Egyesült Ellenzék között 1937 október 8-án létrejött egyezményben megállapított eljárási módozatokat, megértette azonban, hogy más úton-módon is lehet a horvát kérdés megoldását elérni“. „A horvát, a szerb és a szlovén nép közötti új viszonyt a három nemzet egyéniségének tiszteletben tartásával, a teljes és tényleges egyenjogúság és a horvátoknak, szerbeknek és szlovéneknek a központi állami igazgatásban való arányos közreműködése alapján kell rendezni.“ Itt már nincs szó az eddig homloktérbe állított állam- és közjogi követeléseknek mindenáron való megvalósításáról, ez már egy újabb és messze menő megalkuvásra való készségnek a nyílt bejelentése. A tárgyalások befejezéséhez viszont Macek lapja, a „Hrvatski Dnevnik“ április 28-i számában a következő kertelő magyarázatot fűzi: „Bizonyos, hogy ezúttal csak a horvát kérdés megoldásához vezető eljárásokra nézve történt megállapodás. Macek ugyan határozottan képviselte a horvát nép érdekeit, mivel azonban a horvát nép joga nem zárhatja ki a szerb nép jogát, úgy az, aki igazán szíven viseli a megegyezést, mindkettőjük jogát kénytelen elismerni. A világhelyzet ma olyan, hogy szinte megköveteli a horvát kérdésben való taktikázás megszüntetését...”

Eszerint tehát a szerbiai ellenzékkel kötött megegyezést is csak „taktikázásnak“ lehetne minősíteni!

A megállapodásról a világsajtóban a legkülönbözőbb hírek terjedtek el, amelyekből azonban a zágrábi „Hrvatski Dnevnik“ és a belgrádi „Vreme“ nyomán csak annyit lehet megállapítani, hogy Cvetkovic és Macek megbeszélései és az általuk előterjesztett javaslatok is mindvégig a jelenlegi, vagyis az országra 1931 szeptember 3-án rátukmált alkotmány keretében mozogtak. Ez tehát azt jelenti, hogy Macek nem ragaszkodik tovább egyik sarkalatos programponthoz és fő követeléséhez mint a szerb-horvát kiegyezés alapfeltételéhez: az érvényben levő alkotmány azonnali eltörléséhez, helyébe egy ideiglenes alaptörvény kihirdetéséhez és rendeleti úton való életbeléptetéséhez, ennek alapján pedig az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívásához. Ez az elhatározás egyúttal azonban a szerbiai egyesült ellenzékkel való nyílt szakítást és a vele kötött egyezménynek hűtlen megtagadását, de egyszermind a horvát államjogi követelések javarészenek legalább ideiglenes elejtését is jelenti.

Nem szenved kétséget, hogy Macek nem könnyű szívvel és csakis a külpolitikai helyzet, különösen pedig az április első felében bekövetkezett albániai fordulat hatása alatt szánta rá magát erre a következő lépéseiben ma még fel sem mérhető lépésre. Hogy azonban ezt a lépését nem is a szerbek, akik végeredményben bizonyára pártkülönbőség nélkül örülnek a politikai vásáron elért olcsó sikernek, hanem egyes horvát körök miképpen értékelik, azt az amerikai egymillió főnyi horvátság lapjának, a „Nezavisna Hrvatska DrZava“ (Független Horvát Állam)

április 29-i számából vett néhány jellemző idézet is mutatja: »»Úgy látszik, Macek engedett az ő rothadt környezetének és kész arra, hogy elárulja a horvát nemzetet... ő megszegte korábbi szavát és elárulta a horvát népet. A horvát nép szoros egységben áll s ismerte a szerbeket, senki sem hiszi, hogy a megegyezés létre fog jönni... Macek szégyenletes kapitulációjának híre egész Horvátországban rettenetes reakciót váltott ki. Egészen bizonyos, hogy ezek a szenvedélyes kifakadások nemcsak az amerikai, hanem a hazai horvátság jelentékeny részének is a felfogását és az érzelmeit tükrözik.

A nyilvánvaló elvfeledás árán létrejött megállapodással azonban váratlanul baj történt, amennyiben a régenstanács — állítólag a vezérkar és a szerb pravoszláv egyház vezetőségének kifogásai és határozott ellenkezése miatt — nem volt hajlandó a két tárgyaló fél megegyezéséhez hozzájárulni, mire Macek egyik párhívét, SubaSicot a helyzet tisztázására Belgrádba küldte. Mikor azonban SubaSic küldetése kudarcra végződött, Macek május 8-ára összehívta a múlt évi választásokon az ő országos jelöltlistáján megválasztott 47 képviselőből és a néhány szenátorból álló horvát „népképviselőt”, mely kimondta, hogy teljes mértékben helyesli Macek elnök munkáját és eljárását és felhatalmazza őt, hogy a népképviselő nevében a szerb nép magatartásának és az európai helyzetnek megfelelően határozzon és tegye a bel- és külpolitikai tekintetben szükséges lépéseket, melyeket a horvát népképviselő és a horvát nép elveihez híven követni kész.

A „Hrvatski Dnevnik” május 11-i számában a határozatról megjegyzi, hogy „Maöek még sohasem kapott képviselőtársaitól ilyen széleskörű felhatalmazást, mint ezúttal. Majdnem azt lehetne mondani, hogy szabad kezet adtak neki és mindent az ő belátására bíztak ... Megállapítást nyert, hogy az egész szerb nép is akarja a megegyezést a horvát nemzettel... A horvát népképviselő határozata tehát nem zárja ki a megegyezést, a kezdeményezés azonban most már a szerb népre és az ő képviselőire hárul... Mi megtettünk minden lehetőt és többet már nem tehetünk ... Végeredményben mi nem követelünk semmi idegent és nem harcolunk semmiféle engedményekért, hanem egyszerűen jogainkat követeljük.”

Maga a határozat és az ehhez Macek lapjában hozzáfűzött megjegyzések arról tanúskodnak, hogy, amint azt Korosec, a szenátus elnöke május 7-én, Ljubljanában mondott beszédében is megállapította, az Összes szálak még nem szakadtak el s így a megegyezés még mindig lehetséges. Mivel azonban a horvát népképviselő a kezdeményezést, tehát az újabb tárgyalások megindítását kifejezetten a kormánytól várja, ezzel egyszermind az esetleges tárgyalások és a megegyezés meghiúsulásáért a felelősséget eleve Belgrádra hárítja.

Igen érdekes a határozatnak a „külpolitikai lépésekre” vonatkozó része, mely Belgrád címére alighanem burkolt fenyegetést és félre nem érthető célzást jelent a Csehország és Szlovákia viszonyában nemrég beállt gyökeres változásra. De ha a megegyezés az összes nehézségek ellenére és a külpolitikai kényszerhelyzet kihatásaként mégis létrejönne, ez legfeljebb átmeneti lesz, mert ahhoz, hogy állandó és tartós legyen, híján van egy lényeges kelléknek: az őszinteségnek!